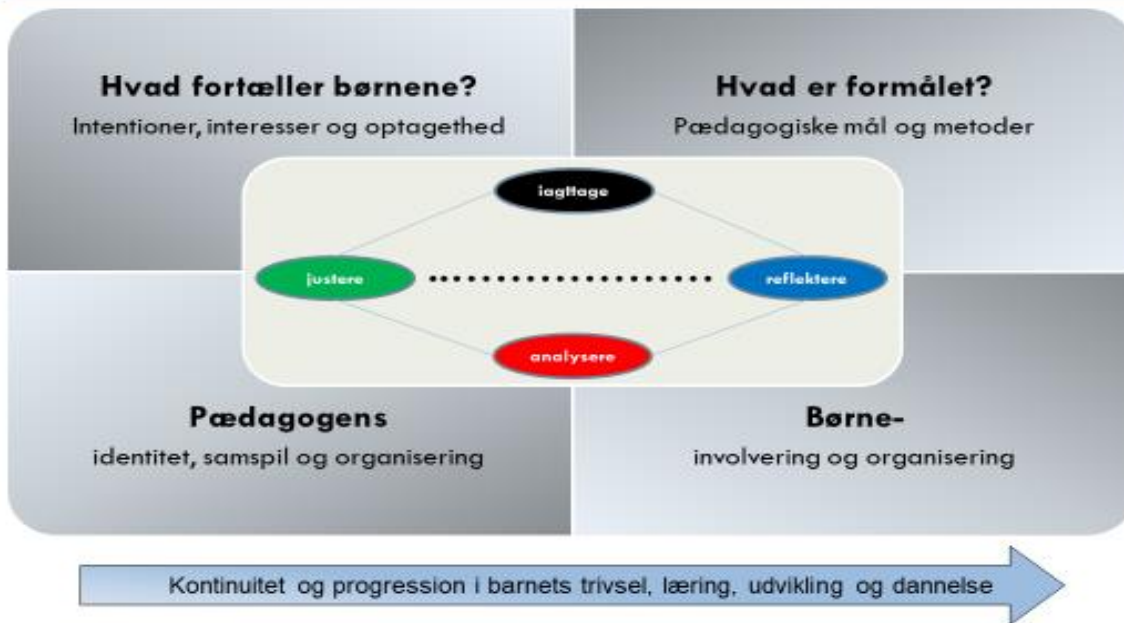

REFLEKSION I PÆDAGOGIKKEN

AF INGRID THIRIFAYS

En pædagogisk refleksionsmetode

Refleksion i Pædagogikken er en pædagogisk refleksionsmetode, der strukturerer faglige samtaler i refleksive processer om de udfordringer, der opstår i den pædagogiske praksis. Samtalen udspringer af de involveredes iagttagelser og fortsætter i en fælles proces frem mod fagligt bæredygtige løsninger.

Formål og anvendelse

Formålet med metoden er at pædagoger¹ i fælles refleksionsprocesser inden for en fagprofessionel ramme kvalificerer praksis.

Metoden kan anvendes, når dele af den pædagogiske praksis skal ændres eksempelvis som følge af ændrede vilkår eller ikke fungerer efter hensigten.

Refleksion i Pædagogikken bidrager til deltagernes didaktiske og refleksive kompetencer, dvs. at

- beskrive, tolke og begrunde pædagogiske handlinger frem mod mål, samt
- analysere, reflektere og vurdere egen praksis i relation til teorier².

¹ I denne sammenhæng omfattes alle kategorier af pædagogiske medarbejdere.

² Sidstnævnte er uddrag af Dale, Lars Erlings beskrivelse af pædagogens professionskompetencer

Herudover støttes deltagerne under processen i at

- adskille hændelse fra person, hvilket kan øge fælles fokus på temaet
- udfordre egne antagelser, hvilket kan gøre det muligt at komme fra en jeg- til vi-praksis

EKSEMPLER PÅ TEMAER, DER ER ARBEJDET MED

- Børnene larmer, mens de venter på maden
- Der er ofte kaos (i garderobe, morgenstunden, eftermiddage m.fl.)
- Vi gør noget for forskelligt ex fællessangen
- Hvad gør vi, når ... (ex. Indretningen spænder ben for pædagogikken)
- Jeg har oplevet, at nærværet med børnene om morgenen er fraværende
- Hvordan bruger vi legepladsen som et pædagogisk rum?
- Hvordan får vi tid til...?

Metodens struktur

Metoden består af et midterfelt med en stiptet linje, hvorpå deltagerne skriver **titlen på det tema**, de ønsker at arbejde med. Titlen fungerer som en arbejdstitel, der støtter deltagerne i at styre indhold og retning under processen. Herudover ses **”iagttage reflektere analysere justere”**, der illustrerer samtaleprocessen inddelt i 4 faser.

4 felter kaldet **domæner** omgiver midterfeltet. De **4 DOMÆNER** kendetegner hver sit perspektiv, hvorfra der samtales om den situation, der ønskes udviklet eller ændret. Domænerne er indbyrdes afhængige.

At opholde sig i domænet:

- **Hvad fortæller børnene? Intentioner, interesser og optagethed** indebærer at søge at forstå børnenes handlinger, og intentionerne bag dem, suppleret med iagttagelser og viden om børnene.
- **Hvad er formålet? Pædagogiske mål og metoder** betyder at iagttagelse, undring og justering af praksis skal afspejle formål, mål og metoder.
- **Pædagogens identitet, samspil og organisering** handler om pædagogens handlinger og tanker i forhold til den pædagogiske opgave, samspil med kolleger og børn, og aftaler om hvem, der gør hvad, hvornår og hvorfor.
- **Børnenes involvering og organisering** medfører at inddrage børns ret til medbestemmelse samt undersøge og sikre at organiseringen af børnene understøtter deres læring og trivsel.

De fire faser strukturerer samtalens forløb med ophold i hver af de fire domæner. Under hver fase er der mulighed for at fordybe sig i det enkelte domæne, flytte sig videre til det næste, og evt. vende tilbage til et tidligere. Det giver et nuanceret visuelt overblik, der kan træffes fælles beslutning ud fra.

1. Iagttage

Der tages altid udgangspunkt i en konkret oplevelse, der enten kan være interessant, overraskende eller have vakt undren. Den beskrives af alle, der konkret har været involveret.

2. Reflektere

Den næste fase i forløbet er at forholde sig nysgerrigt ved at stille en række spørgsmål til beskrivelser af den konkrete oplevelse, relationer, forskelle osv.

3. Analysere

Her er det muligt at

- a. Opdele og undersøge det iagttagede i mindre sekvenser samt, hvad der skete før og efter
- b. Inddrage relevant teoretisk viden i form af litteratur, fagpersoner osv.

4. Justere

Indbefatter at opsamle og igangsætte tiltag, der forbedrer den del af den fælles pædagogiske praksis, som iagttagelsen udspringer fra. Hertil kan planlægningsmetoder benyttes, f.eks. positionerings- og rutineark³.

AT IAGTTAGE handler om at udvikle et godt "øje" og en god "lyttekraft" for det, der sker

AT REFLEKTERE handler om, i dialog, at få øje på nye perspektiver

AT ANALYSERE handler om at sætte et givent tema i relief, og ind i en sammenhæng

AT JUSTERE handler om at forbedre den pædagogiske praksis ud fra fælles faglige overvejelser

³ Jf. Metodeoversigten, hvor planlægningsmetoder og positionerings- og rutinearket findes.

Vejledning i brug af metoden

Der afsættes 1-1,5 timer. Mellem 2-20 personer kan deltage.

Deltagere er de personer, som har en fælles opgave eller udfordring, der skal løses.

Herudover kan en facilitator være tilknyttet som ansvarlig for processen enten en ekstern fra kollegagruppe, leder eller konsulent. Det er muligt efter lidt øvelse, at gruppen vælger et medlem til at facilitere. Vær opmærksom på, at spørgsmål foreslået i et domæne kan benyttes i andre domæner. Dels kan et spørgsmål opfattes forskelligt, og dels kan betydningen i et spørgsmål ændres, f.eks. fra: Hvornår lykkes det bedst for børnene, at...? til: Hvornår lykkes det bedst for dig/jer, at...?

Supplement til deltagernes refleksioner

Gruppens refleksioner kan yderligere kvalificeres ved at lade kolleger, der ikke er involverede, være til stede under samtalen. Deres opgave er at lytte, og på et tidspunkt evt. under refleksionsfasen at genfortælle, hvad de har hørt, og på hvilken måde det reflekterer til egen praksis⁴, jf. metodebeskrivelsen: Bevidning.

Samtaleprocessen forberedes ved at

- Tage et flipover-papir evt. med en stor kopi af **Refleksion i Pædagogikken** påhæftet, enten lægge det på bordet eller på væg/flipover, så alle kan se/deltage. Der kan også laves markeringer på gulvet, så man kan træde ind i domænerne. Noter skrives undervejs.
- Tildele hver fase sin farve tusch.
- Aftale tid

Samtaleprocessen kan evt. indledes med flg. spørgsmål:

"Hvem vil indlede med at fortælle i forhold til hvad, der ønskes reflekteret? Hvorfor vil dette indhold være interessant eller nødvendigt at blive klogere på?" "Hvilke supplerende bemærkninger kan tydeliggøre, hvad vi skal i gang med?"

Når deltagerne har indkredset hvad, der ønskes talt om, så skrives titlen på temaet i midterfeltet på den stiplede linje.

lagttagelsesfasen kan begynde.

⁴ Bevidning udviklet af Michael White i stedet for metoden: Reflekterende team; se metodeoversigten: Bevidning

lagttagelsesfase

Under denne første fase skal den enkelte forholde sig konkret beskrivende i forhold til, hvad der er oplevet, set og hørt.

Det er deltagerens perspektiv på iagttagelsen, der afgør i hvilket domæne, iagttagelsen tales ud fra. Det kan evt. præciseres ved svar på spørgsmålet:

- Ud fra hvilket domæne beskriver du din iagttagelse?

For eksempel vil beskrivelsen: "Jeg har lagt mærke til, at der er mange konflikter børnene i mellem," begynde i domænet: **Hvad fortæller børnene? Intentioner, interesser og optagethed.**

Den enkelte og gruppen kan støttes i at undersøge og få viden ved at forholde sig til spørgsmål, der begynder med hvem, hvad, hvor, hvornår, hvilke og hvordan:

- Du fortæller, at du er bekymret! Hvad handler bekymringen om? Hvornår begyndte uroen? Hvad siger/gør du/dine kolleger? Hvilke roller/funktioner har du/I? Hvem er der, når...? Hvad gjorde I tidligere? Hvilket tidsrum taler vi om?

Iagttagelsen er her indledt i domænet: **Pædagogens identitet, samspil og organisering.**

Når beskrivelsen i dette domæne er udtømt eller hvis en af deltagerne eksempelvis siger: "Børnene opfører sig som om de ikke lige ved, hvad de skal tage sig til. De..." Deltagerne flytter sig nu til domænet: **Hvad fortæller børnene? Intentioner, interesser og optagethed.**

I dette domæne kan beskrivelsen udvides med svar på spørgsmål som:

- Hvad har du set/hørt børnene sige/gøre? Hvornår kommer det tydeligst til udtryk? Hvornår er det ikke sådan? Hvordan reagerer de, når...? Hvad så, når situationen ændrer sig? Hvem gør hvad ift. hvem? Hvor længe står det på?

Domænet: **Formål, pædagogiske mål og metoder**, vil deltagerne tale ud fra på spørgsmål som:

- Hvad var det egentlig vi ville med denne måde at spise på? Denne aktivitet? Hvad er hensigten med ex. Fællessangen? Ud fra hvilke overvejelser indførte vi denne rutine?

I domænet: **Børneinvolvering og – organisering**, vil deltagerne kunne benytte flg. eksempler på spørgsmål:

- Hvad er børnene deltagende i? Hvordan? Hvordan fremmer/hæmmer børnenes faste pladser børnenes medbestemmelse? Hvor placerer/opholder de enkelte børn sig? Hvem er involveret? Hvordan?

Refleksionsfase

Når deltagerne tilkendegiver, at iagttagelsen er tilfredsstillende beskrevet, indledes anden fase: refleksionen. Det foregår ved at svare på udforskende spørgsmål om den enkeltes tanker og handlinger ud fra de beskrevne iagttagelser. Fokus er på forskelle, positioner, virkninger m.m. samt prioriteringer. Der kan eksempelvis indledes med spørgsmålet:

- Hvad af det vi har talt om indtil nu, hæftede vi os særlig ved? Hvorfor?

Svarene herfra vil være forskellige, og falde inden for de forskellige domæner, hvorfor det handler om at beslutte sig for i hvilket domæne refleksionen starter.

Nedenfor gives eksempler på spørgsmål, der kan arbejdes med rundt i domænerne:

- Hvilke forklaringer har du/I på, at...? Hvordan forstår du/I.....? Hvorfor er det vigtigt for jer at tale om? Hvordan bliver I opfattet, når...? Hvis I nu skal opgive ideen om, at...? Hvilken indflydelse har kaos 'et på børnene? Deres samspil? Hvornår lykkes det bedst for børnene, at...? Hvem af dem er mest påvirket af...? Hvor stor forskellighed i børnenes rutiner fremmer/hæmmer ...? Kunne det tænkes at...? Hvilken betydning har det for børnene, at...?

Analysefase

Tredje fase åbner for inddragelse af andres perspektiver, indhentning af viden fra andre (fag)-personer og/eller i en detaljeringsgrad at undersøge en given pædagogisk sekvens.

Spørgsmål her kunne være:

- Hvis vi nu skulle se sagen fra forældrenes position, hvad skal vi da være opmærksomme på? Hvilke fagpersoner skal vi yderligere indhente svar fra? Hvilken teoretisk viden vil kunne kvalificere vores justering? Hvilke sammenhænge og forskelle kan vi se på tværs af de forskellige perspektiver? Hvordan foregår overgangen fra modtagelse om morgenen til morgensamling?

Justeringsfase

Det vil være relevant, når den afsluttende justeringsfase sættes i gang, at deltagerne forholder sig til om arbejdstitlen fortsat skal være gældende eller om en ny titel mere præcist kan rumme den fremadrettede praksis. Et eksempel er "Børnene larmer, mens de venter på maden", der erstattes med "Børnenes aktive deltagelse i måltidet".

Oftest indledes samtalen i fjerde fase i domænet: *Formål, pædagogiske mål og metoder*, fordi en fælles retning og ramme er nødvendig for i fællesskab at kunne finde frem til, hvordan den ønskede udvikling eller ændring af praksis skal foregå.

Det kan være med spørgsmål som:

- Hvad er udfordringen som du/ I ser det? Hvad kunne være ønskeligt ud fra børnenes perspektiv? Hvilke dilemmaer vil mulige justeringer give? Hvilke håb? Hvad er formålet? Hvilke pædagogiske mål?

Og fortsætte med spørgsmål ind i de øvrige domæner som eksempelvis:

- Hvordan vil børnene agere? Hvad gør vi herfra? Hvilken børneorganisering understøtter de pædagogiske mål bedst muligt? På hvilken måde er børnene medspillere? Hvor placerer vi os? Hvem skal informeres? Hvornår evaluerer vi de nye tiltag? Ville det være en idé at...?

Afslut med at aftale, hvad der skal ændres, hvornår og med hvem evt. ved hjælp af et planlægningsværktøj.

I tillæg

Med erfaring i brug af metoden vil det gradvist være muligt at vandre rundt i domænerne, og koble faserne med en større fleksibilitet end vejledningen lægger op til.

Inspiration til flere spørgsmål kan hentes i

- Kreativ procesledelse, side 36-51, af Mille Obel Høier (red). Dansk Psykologisk Forlag. 2011
- Systemisk coaching, side 115-134 af Asbjørn Molly (red). Dansk Psykologisk Forlag. 2009
- Systemisk ledelse, side 59-77 af Carsten Hornstrup m.fl. Dansk Psykologisk Forlag. 2006

I metodeudviklingen⁵ er inspiration hentet fra

- "Det funktionelle fagsprog" - en fælles kommunikationsform, hvor både den erfarings- og den teoribaserede viden favnes, jf. Inkluderende Pædagogik af Bjørg Kjær.
- Domæneteorien v/Umberto Maturana og Francesco Varela.

Udviklet af Ingrid Thirifays

Proceskonsultation, supervisor og coaching i ledelse, pædagogik og samarbejde

ingridthirifays@gmail.com

⁵ Nærværende version er redigeret i 2018

